

I dalje nevidljivi

Izuzev nekolicine visoko obrazovanih Roma, Egipćana i Aškalija većina pripadnika tih manjina u Crnoj Gori nema zapošljenje. Oni koji ga imaju najčešće rade poslove koje niko drugi ne želi – teške fizičke poslove ili poslove održavanja gradske čistoće. Broj Roma, Egipćana i Aškalija koji su u stalnom radnom odnosu neznan je.

To potvrđuje dostupna statistika, stručnjaci koji se tim problemom bave, i predstavnici Roma, Egipćana i Aškalija iz civilnog sektora.

BROJKE: U nedostatku zvaničnih podataka, svi dokumenti koji govore o položaju Roma i Egipćana u Crnoj Gori navode istraživanje UNDP i ISSP iz 2003. godine, prema kojem je stopa nezapošljenosti među tom populacijom – čak 43,3 odsto. „To je tri puta više u odnosu na ukupnu nezaposlenost u Crnoj Gori”, komentariše **Vesna Simović** asistentica na predmetu Radno pravo na Pravnom fakultetu u Podgorici. Radnu aktivnost tada je prijavilo tek 10,8 odsto Roma, Egipćana i Aškalija.

Iako zvanični podaci kažu da je Roma, Egipćana i Aškalija u Crnoj Gori oko tri hiljade, nezvanično se procjenjuje da ih je mnogo više – od 11 do 20 hiljada.

Pomaci su napravljeni. Ipak, bez usaglašavanja propisa, te konkretnih mjera afirmativne akcije koje bi bile usmjerene da Rome, Egipćane i Aškalije dovedu u ravnopravan položaj kad je u pitanju zapošljavanje – oni će i dalje ostati nevidljivi na tržištu rada

NIJE
OPTIMISTA:
Sokolj
Begonaj

Gori. Podaci Monstata kažu da je 71 odsto muškog dijela te populacije „aktivno”, dok je 70 odsto žena „izdržavano”. Ti podaci, međutim, ne mogu se uzeti u obzir kad je riječ o zapošljavanju Roma, s obzirom da Zavod pod „aktivnim” podrazumijeva i one koji aktivno traže zaposlenje, te one koji primaju neke oblike socijalnih davanja.

Bez obzira na značajan pad nezaposlenosti, konstatuje se u zvaničnim dokumentima, koji je u Crnoj Gori zabilježen tokom posljednjih godina, kod ovih zajednica nije evidentiran nikakav napredak.

„Romi i Egipćani uglavnom rade u komunalnom sektoru, održavaju higijenu, sakupljaju sekundarne sirovine i obavljaju teške fizičke poslove. Radi se o slabo plaćenim poslovima koje drugi obično izbjegavaju, što dodatno afirmiše predrasude”, kaže **Aleksandar Saša Zeković** iz Fonda za stipendiranje Roma.

Nepotpuni podaci Uprave za kadrove pokazuju da Roma, Egipćana i Aškalija nema zaposlenih u državnoj upravi.

Prema podacima Zavoda za zapošljavanje Crne Gore Romi, Egipćani i Aškalije, pored lica sa invaliditetom, spadaju u dvije najugroženije katego-

Prošle je godine državni Zavod za statistiku *Monstat* počeo sa projektom izrade baze podataka o Romima, Egipćanima i Aškalijama u Crnoj

rije teže zapošljivih lica. Prema istraživanju Zavoda i Fonda za stipendiranje Roma, iz 2007. godine, najveća stopa nezapošljenosti je u starosnoj grupi od 15 do 24 godine i iznosi 59 odsto kao i kod onih preko 55 godina - 58 odsto. Isti podaci kažu da oko 60 odsto domicilnih Roma nikada nije radilo, te da je oko 56 odsto Roma, evidentiranih na tržištu rada, bez ikakve školske spreme.

STANDARDI I DOMAĆI PRO-

PISI: Više međunarodnih dokumenata na posredan način tretira zapošljavanje Roma, kroz propisivanje odredbi koje se odnose na zabranu diskriminacije po osnovu rase, nacionalne i etničke pripadnosti, te mogućnost afirmativne akcije. Izuzev Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, te Konvencije MOR-a br. 111 o zabrani diskriminacije u oblasti zapošljavanja, tu su i akti Savjeta Evrope i Evropske unije, među kojima je i Direktiva Evropske unije 2000/43/EC- o sprovođenju ravnopravnog tretmana pojedinaca bez obzira na rasnu i etničku pripadnost.

Vesna Simović podsjeća da su međunarodni pravni standardi dijelom inkorporirani u crnogorski pravni sistem, pa su zabrana diskriminacije i princip jednakosti šansi i postupanja sadržani u Ustavu Crne Gore, kao i u propisima koji se odnose na zapošljavanje. Mogućnost afirmativne akcije predviđaju Zakon o manjinama i novi Zakon o zabrani diskriminacije.

Problem je, objašnjava ona, što domaći propisi ne konkretizuju te odredbe kada su u pitanju manjine.

„Ne postoji usaglašenost ostalih propisa koji se odnose na oblast zapošljavanja i rada, obzirom da u njima nijesu po-

Ivana Jelić: „Dobro bi bilo propisati da određene poslove ekskluzivno mogu obavljati pripadnici Roma, Egipćana i Aškalija. U Švedskoj je recimo zakonom propisano da pripadnici samijske etničke manjine imaju ekskluzivno pravo uzgoja irvasa”

sebno naglašene mjere afirmativne akcije u odnosu na pripadnike nacionalnih manjina. Izmjena pomenutih propisa u ovom dijelu je preduslov za punu pravnu zaštitu i poboljšanje ukupnog položaja te populacije u Crnoj Gori”, komentariše Vesna Simović.

Vesna Simović: „U propisima koji se odnose na oblast zapošljavanja i rada nijesu posebno naglašene mjere afirmativne akcije u odnosu na pripadnike nacionalnih manjina, konkretno Roma, Egipćana i Aškalija. Izmjena pomenutih propisa preduslov je za punu pravnu zaštitu i poboljšanje ukupnog položaja te populacije u Crnoj Gori”

DISKRIMINACIJA I OBRAZOVANJE: I **Ivana Jelić**, profesorica Pravnog fakulteta u Podgorici napominje da je „potrebno ustanoviti jasne mjere afirmativne akcije” kada je u pitanju zapošljavanje Roma, Egipćana i Aškalija.

„Dobro bi bilo, u tom smislu, propisati da određene poslove ekskluzivno mogu

obavljati pripadnici Roma, Egipćana i Aškalija, i da to budu zanimanja koja proizilaze iz njihove tradicije, što ne smije uticati na njihovo ravnopravno uključivanje i u ostale poslove”.

Profesorica Jelić podsjeća na primjer Švedske gdje je zakonom određeno da pripadnici samijske etničke manjine imaju ekskluzivno pravo uzgoja irvasa.

U Crnoj Gori takvih i sličnih zakonskih odredbi nema. Do prije pet godina, kada se Crna Gora kao jedna od zemalja učesnica regionalne konferencije *Romi u proširenoj Evropi, izazovi za budućnost* obavezala da će raditi na projektima za poboljšanje statusa Roma, Egipćana i Aškalija poput *Dekade za uključ enje Roma, 2005-2015*, nije bilo ni pojedinačnih

projekata od strane države usmjerenih na poboljšanje statusa Roma, odnosno njihovo zapošljavanje.

Od tada je Zavod za zapošljavanje realizovao nekoliko projekata kojima se pokušala povećati stopa zaposlenosti Roma, Egipćana i Aškalija, a koji se baziraju na *Strategiji za poboljšanje položaja RAE populacije u Crnoj Gori 2008-2012*, koja je zvanična politika Vlade Crne Gore prema tim manjinama.

Ivana Jelić podsjeća da je Vlada za period od 2007. do 2011. godine usvojila i *Nacionalnu strategiju za zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa*, čiji je jedan od ciljeva prevencija socijalne isključenosti pripadnika određenih etničkih i manjinskih grupa. Ta strategija kao jednu od mjera predviđa stimulisanje ove populacije na učešće u mjerama aktivne politike zapošljavanja.

„Ali ciljevima nije predviđeno

ravnomjerno zapošljavanje pripadnika nacionalnih manjina”, komentariše profesorica Jelić.

Projektima Zavoda za zapošljavanje, objašnjavaju u Zavodu i Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, zaposleno je 19 pripadnika Roma, Egipćana i Aškalija, dok je nešto veći broj bio angažovan na sezonskim, javnim radovima. Takođe, veći broj njih prekvalifikovani su u zanimanja koja se traže na tržištu. Opet, riječ je najčešće o neatraktivnim, slabije plaćenim poslovima.

Ovi projekti potvrdili su ono što se već znalo: da su najveće prepreke zapošljavanja Roma nedovoljno obrazovanje, što opet proizilazi iz njihovog lošeg ekonomskog položaja, kulturnih specifičnosti ali i diskriminacija. I skorajšnji *Nacionalni izvještaj o razvoju po mjeri čovjeka*, koje su uradili UNDP i Institut za strateške studije i prognoze pokazao je da Romi, Egipćani i Aškalije spadaju u pet najugroženijih, hronično siromašnih, grupa.

U nekim slučajevima pokazalo se, međutim, da je diskriminacija mnogo veći problem u odnosu na nedovoljne kvalifikacije i siromaštvo.

Tako je, recimo, projektom Zavoda za zapošljavanje koji je finansirao UNDP, nekoliko Roma i Egipćana dobilo grantove kako bi razvili sopstveni biznis. Desilo se međutim da je jedan od njih, koji je otvorio frizerski salon u Beranama, nakon samo pola godine morao prekinuti posao jer „niko nije želio da se šiša u tom salonu”. Iz Zavoda su konstatovali da je frizeraj u potpunosti opremljen da pruža kvalitetne usluge.

„Iako se radi na stručnom osposobljavanju Roma prilike za njihovo zapošljavanje, zbog diskriminatornog odnosa poslodavaca, su, još uvijek

minimalne”, komentariše Aleksandar Zeković. On podsjeća da su NVO registrovale više slučajeva u kojima su poslodavci i građani odbili usluge Roma i Egipćana koja su završila

Aleksandar Zeković: „Romi i Egipćani uglavnom rade u komunalnom sektoru, sakupljaju sekundarne sirovine i obavljaju teške fizičke poslove. Radi se o slabo plaćenim poslovima koje drugi obično izbjegavaju, što dodatno afirmiše predrasude”

obuku kroz programe Zavoda.

Iz Fonda su i ranije upozoravali da poslodavci ne žele da zaposle Rome, Egipćane i Aškalije uz obrazloženje „da će izgubiti mušterije”.

Zoran Jelić, direktor Zavoda za zapošljavanje kao primjer da se stvari mijenjaju na bolje ističe anketu Zavoda koja je pokazala da je nešto oko hiljadu i po poslodavaca zainteresovano da zaposli Rome.

Sokolj Beganaj iz Ministarstva za ljudska i manjinska prava, inače prvi Rom zaposlen u državnoj upravi,

nije optimista. On smatra da je anketa jedno, a stvarnost nešto sasvim drugo. Beganaj smatra da država pomaže visoko obrazovane Rome da dođu do zapošljenja, ali da situacija sa ostalima nije tako dobra.

NEVIDLJIVI BEZ JAKE DRŽAVNE AKCIJE: Isen Gaši, predsjednik Romskog savjeta Crne Gore napominje da su izuzev nedovoljnog obrazovanja i diskriminacije česta realna prepreka zapošljavanju Roma -nedostatak ličnih dokumenta.

„Kroz konkretne projekte posljednjih godina zapošljeno je 50 Roma, Egipćana i Aškalija”, kaže on za *Monitor*. „Bilo bi ih zapošljeno bar još 150 da su imali lična dokumenta”,

kaže Gaši. Romski savjet ovih je dana od države dobio novac za projekat kojim se planira pomoć Romima i Egipćanima kako bi došli do potrebnih dokumenata.

„Socijalna isključenost i ugroženost Roma, Aškalija i Egipćana, te njihovo siromaštvo i neobrazovanje, jasno govore da Crna Gora, kao i mnoge države regiona, ali i cijele Evrope, ima problem”, ocjenjuje Ivana Jelić. „Radi se o često diskriminisanoj populaciji, čije se osobine i status pežorativno spominju, a ugrožavanje njihovih osnovnih ljudskih prava i sloboda je fakat, koji nažalost mnogi ne vide kao kršenje prava”,

kaže ona.

Stručnjaci i predstavnici civilnog sektora saglasni su: pomaci su napravljeni, ali bez usaglašavanja i konkretizovanja propisa, te konkretnih mjera afirmativne akcije koje bi bile usmjerene da Rome, Egipćane i Aškalije dovedu u ravnopravan položaj kad je u pitanju zapošljavanje – oni će i dalje ostati nevidljivi na tržištu rada.

Milena PEROVIĆ-KORAĆ
Biljana ALKOVIĆ

(Projekat je podržan od strane Delegacije EU u Crnoj Gori, a svi nalazi su isključivo rezultat istraživanja našeg novinarskog tima)